

IASWECE
(TARPTAUTINE ŠTAINERIO/VALDORFO ANKSTYVOSIOS VAIKYSTĖS PEDAGOGIKOS ASOCIACIJA)

kartu su

LVVPIA
(LIETUVOS VALDORFO VAIKYSTĖS PEDAGOGIKOS INICIATYVŲ ASOCIACIJA)

Ieva Kližentytė

Elgesio laisvės ir aiškių ribų santykis Valdorfo darželyje/grupėje

Baigiamasis darbas

Tęstinės studijos ikimokyklinės ir priešmokyklinės Valdorfo pedagogikos specializacijai įgyti
2020-2024 m. kursas

Kaunas/Vilnius, 2024

TURINYS

Įvadas	2
1. Pamėgdžiojimo svarba Valdorfo pedagogikoje	3
2. Ritmas Valdorfo darželyje	4
3. Suaugusio žmogaus patenkintumas, netobulumo priėmimas ir netinkamo vaikų elgesio stabdymas	6
4. Suaugusio žmogaus ribos	8
5. Išorinės ir vidinės ribos	10
6. Suaugusio žmogaus pasitikėjimas	13
7. Suaugusio žmogaus autoritetas	15
8. Kodėl ribų nustatymas tampa toks sudėtingas?	17
9. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas	19
Išvados	24

IVADAS

Elgesio laisvės ir aiškių ribų santykio tema sakyčiau yra viena iš mano gyvenimo temų, ką tikriausiai labiausiai stebėjau, tyrinėjau ir mokiausi per pastaruosius penkis savo darbo Valdorfo darželyje metus. Nors pati turiu devynmetį sūnų, šiai dienai aš galiu atvirai pripažinti, kad augindama jį nelabai suvokiau, ką reiškia nustatyti aiškias ribas jo elgesiui, o juo labiau, kur yra mano asmeninės ribos. Matomai viso to priežastis slypi mano pačios vaikystėje, kurioje teko matyti bei patirti smurto ir prisitaikymo. Jei sugebu pažvelgti į savo gyvenimą iš aukščiau, galiu pastebėti, kad bėgant metams ribų tema mane vedė per įvairiausias patirtis ir šiandiena aš galiu drąsiai teigti, kad viena iš vertingiausių patirčių būtent ir buvo darbas su vaikais darželyje. Tik pradėjusi dirbti darželyje kaip ikimokyklinio ugdymo pedagogė (toliau vadinama – auklėtoja) palaipsniui ėmiau suprasti, kad laisvė negali egzistuoti be ribų ir kad ribos yra būtinos žmogaus asmenybės, psichikos formavimuisi bei vystymuisi. Be to, dirbdama su vaikais turėjau galimybę savo kūnu patirti, kokios ribos yra svarbios tiek fizinės, tiek ir emocinės sveikatos požiūriu.

Aš manau, kad laisvė kaip tokia egzistuoja savaime, ji cirkuliuoja tarsi oras ribų rėmuose ir už jų. Todėl šiame darbe daugiausia kalbėsiu apie ribas, apie jų sąvoką, kaip jos suprantamos pagal Valdorfo pedagogiką, kaip ribos reiškiasi praktikoje Valdorfo darželyje ir kaip jos veikia vaikus. Manychiau, kad tai yra labai aktuali tema šiais laikais, nes iš praktikos matau kaip kai kurie vaikai aktyviai ieško ir siekia aiškių ribų pajautimo, o tuo tarpu suaugę vengia, bijo ar nedrįsta jas nustatyti. Dėl šios priežasties rašant šį darbą man buvo be galo įdomu ieškoti informacijos, kas mums, kaip suaugusiems dažniausiai trukdo nustatyti vaikams ribas ir su kokiomis kliūtimis mes susiduriame praktikoje. Viso to nagrinėjimui paskyriau didžiąją šio darbo dalį. Savo darbe vadovaujuosi tiek Valdorfo tiek ir kitų sričių specialistų (t. y., pedagogų, ekspertų, lektorių, psichologų, psichoterapeutų, psichiatrų) nuomonėmis ribų tema, o taip pat dalinuosi savo asmenine bei darbo Valdorfo darželyje patirtimi, aprašydama kaip mano santykis su ribomis keitėsi bėgant metams ir ką man tai davė kaip pedagogei, o svarbiausia – kaip žmogui.

PAMĖGDŽIOJIMO SVARBA VALDORFO PEDAGOGIKOJE

Darbą norėčiau pradėti nuo to, ką galima rasti Valdorfo literatūroje apie vaikų (3-6 metų amžiaus) elgesio laisvę ir ribas. Rudolfas Štaineris yra pasakęs, kad vaikas mokosi pamėgdžiodamas. Todėl labai svarbu suaugusiems sukurti tokią aplinką, kad vaikas turėtų ką mėgdžioti. R. Štainerio nuomone, vaiką veikia ne pamokymai, o tai, ką jis mato aplinkoje. Taip vyksta dėl fizinio ir eterinio kūno ypatybių: pirmasis nepajėgia į tai reaguoti, o antrasis dar nėra išsivystęs. Jeigu vaikas auga doroje aplinkoje, jis siurbia į save tinkamų dorovinių nuostatų pradmenis¹. Minėtas R. Štainerio mintis detaliau išplėtojo ir praktiškai atskleidė Elizabeta M. Griunelius savo knygoje „Ankstyvosios vaikystės pedagogika“. E. M. Griunelius buvo moteris, įkūrusi ir vadovavusi pirmajam Valdorfo darželiui Štutgarte, Vokietijoje. E. M. Griunelius teigimu, jei vaikas mokosi pamėgdžiodamas, reikia, kad suaugusieji elgtųsi natūraliai, jautriai stebėtų vaikų elgesį ir veiklą, stengtųsi suprasti jų prigimtį ir leistų jiems laisvai elgtis². Šiuo atveju man ir, greičiausiai, daliai skaitytojų iš karto kyla klausimas, ką reiškia „laisvai elgtis“, ar tai nepaskatina vaikų „užlipti suaugusiajam ant galvos“? E. M. Griunelius savo knygoje aiškina, kad leidus vaikams laisvai veikti, iš pradžių rezultatas nebūna toks, kokio tikiesi, bet tuo momentu galima aiškiau pamatyti vaikų individualias savybes, o taip pat pasimokyti iš jų ir pajauti jiems pagarbą. Dažnai vaikas veikia tarsi didelis jutimo organas, sugeriantis visus aplinkos įspūdžius ir nepajėgiantis jiems priešintis. Tai suvokus, suaugęs gali labiau atjausti vaiką, apgobti jį meile ir ieškoti paaiškinimo, kodėl vaikas elgiasi vienaip ar kitaip.

Autorės nuomone, konfliktus tarp suaugusiųjų ir vaikų dažnai lemia tai, kad suaugę nežino kaip veikia vaikai. Ilgametė darbo su vaikais patirtis E. M. Griunelius leido pastebėti, kad pamėgdžiodamas vaikas tiesiogiai reaguoja į suaugusiojo veiksmą ir nori pats veikti, jausmingai tai išgyvendamas, susiliedamas su tuo veiksmu, o galiausiai pas vaiką formuojasi vaizdiniai ir sąvokos (mąstymas). Tuo tarpu suaugęs gauna informaciją ir vaizdinius iš aplinkos, jį tai sudomina, įsijungia mąstymas, sužadina jausmai ir noras veikti. Taigi suaugusio ir vaiko veiklos elementų vyksmas atvirkštinis: suaugusiojo – mąstymas, jausmai, valia (norai), o vaiko – norai (valia), jausmai ir mąstymas. Tai supratęs suaugęs gali teisingai veikti vaiką, o tai reiškia, ne diskutuoti su vaiku, ne logiškai įrodinėti, bet suteikti vaikui progą pačiam stebėti jį orientuojančius suaugusiojo veiksmus. Kitaip sakant, mes turėtume auklėti vaikus ne žodžiais, o veiksmais. Tai ir vadinama ugdymu pamėgdžiojant, kas yra vienas iš išskirtinių Valdorfo ankstyvosios pedagogikos bruožų. Skaitant E. M. Griunelius mintis, man susidaro įspūdis, kad Valdorfo pedagogika vengia tvardyti vaiką, priekaištauti, drausminti ar įsakinėti jam, o juk iš tiesų gyvenime būna situacijų, kai vaikams būtina

¹ D. O. Žilienienė „Štainerio pedagogika ir jos pasekėjai“, 21 psl.

² D. O. Žilienienė „Štainerio pedagogika ir jos pasekėjai“, 57 psl.

pasakyti tvirtą „ne“. Ir to Valdorfo pedagogika neneigia. Pasak E. M. Griunelius, vaiką reikia aiškiai sustabdyti, kai jo norai gali pakenkti jo sveikatai, kitiems žmonėms ar sugadinti daiktus. Iš praktikos pastebiu, kad žaisdami laisvame žaidime vaikai kartais taip įsijaučia, įsiaudrina, kad kyla grėsmė užsigauti ar užgauti kitą. E. M. Griunelius siūlo tokiais atvejais įsiterpti į vaiko žaidimą, jaučiant situaciją, dalyvauti joje ir į vaiką kreiptis taip tarsi dalyvautume žaidime. Pavyzdžiui, į žaidžiantį traukinį ir sujaukusį kambarį vaiką galima kreiptis taip: „Aš norėčiau pasikalbėti su garvežio mašinistu“ ir jeigu vaikas reaguoja, jį galime nukreipti atlikti tam tikrus veiksmus. Kitaip tariant, mūsų žodžiai turėtų būti žaidimo tęsinys ir skatinimas, o ne kategoriškas įsakymas, kuris sugriautų vaiko žaidimą. Be to, autorė pabrėžia nuolatinio kartojimo svarbą vaiko sveikiems įgūdžiams formotis, nepamirštant palikti vaikui džiaugsmą viską daryti pačiam. Sėkmės galima sulaukti ir patiems suaugusiems rodant tvarkingo, ritmingo gyvenimo pavyzdį. Jeigu mes stengsimės sukurti vaikams šiltą ir jaukią aplinką, patys būdami verti mėgdžiojimo, tai ne tik padės vaikams laisvai, be prievartos pažinti juos supantį pasaulį, bet ir įveikti neigiamas savybes. Jei leisime vaikams natūraliai mėgdžioti, tai užaugę jie gerbs ir gebės vertinti kitus žmones³.

Nors mano aukščiau cituojamose R. Štainerio ir E. M. Griunelius tezėse nėra paminėtas žodis „ribos“, bet aš manau būtent tokiu būdu Valdorfo pedagogikoje įgyvendinamas ribų klausimas vaikų elgesio atžvilgiu, t. y. per šiltos, jaukios aplinkos formavimą, vaiko individualybės stebėjimą ir vaikų veikimo principų supratimą, suaugusiojo natūralų, sąmoningą, mylintį buvimą, stengiantis būti vaikams mėgdžiojimo vertu pavyzdžiui, ritmingo gyvenimo būdo ir veiklos laikymąsi.

RITMAS VALDORFO DARŽELYJE

Dirbant Valdorfo darželyje ne kartą teko girdėti tokią nuomonę, kad Valdorfo pedagogikoje vaikams nėra nustatomos ribos. Įdomu kas paskatina kai kuriuos žmones taip galvoti? Ar tai kyla iš to, kad Valdorfo darželiuose reikšminga dalis vaikų buvimo laiko skiriama laisvam kūrybiniam vaikų žaidimui, ar, kad vaikai turi laisvę jaustis taip kaip jie jaučiasi konkrečiu metu (pvz. pykti, verkti, liūdėti, džiūgauti, bijoti ir pan.), ar tai, kad Valdorfo darželiuose vaikams nėra privaloma dalyvauti įprastose pamokėlėse, o daugiausia mokomasi iš pavyzdžio? Iš tiesų galima spėlioti, bet vertingiausia būtų pačių žmonių paklausti. Bet kokių atveju toliau šiame darbe aš norėčiau šį mitą paneigti.

Iš savo asmeninės patirties, galiu neabejodama pasakyti, kad Valdorfo darželyje labai svarbu aiškos ribos ir pirmiausia aš, kaip auklėtoja, jas išgyvenu per dienos, savaitės ir metų ritmo laikymąsi. Aš dirbau dvejuose Valdorfo darželiuose, įsikūrusiuose Vilniuje, o taip pat atlikau praktiką šios pakraipos ugdymo įstaigose Lietuvoje ir Ispanijoje, man teko svečiuotis ir kituose Vilniuje

³ Elizabeta M. Griunelius „Ankstyvosios vaikystės pedagogika“, 29 psl.

įsikūrusiuose Valdorfo darželiuose ir kiekviename iš jų aš mačiau tą patį – kaip kas dieną vaikai darželyje turi aiškų dienos ritmą, kada jie eina valgyti, plauti rankų, žaisti, ilsėtis, kada vyksta ryto ratas ar einama į lauką, į žygius ir pan. Švenčių šventimas skirtinguose įstaigose gali skirtis, bet jos taip pat vyksta nustatytu ritmu. Aš manau dienos, savaitės, metų ritmo laikymasis būtent ir yra viena iš tų ribų, kurią įgyvendina suaugęs (auklėtoja) būdamas su vaikais, kas iš esmės užtikrina vaikams saugumą.

Kaip ritmas susijęs su saugumo pojūčiu ir kodėl jis toks svarbus vaikų gyvenime savo knygoje „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“ detaliai aprašo Marcy Axness, kuri yra ankstyvosios žmogaus raidos mokslų daktarė, įvaikinimo, prenatalinio vystymosi ir Valdorfo pedagogikos ekspertė, populiari tarptautinė pranešėja, savo praktikoje konsultuojanti tėvus. Minėtoje knygoje Marcy Axness kviečia skaitytojus prisiminti save tokiose gyvenimiškose situacijose, kai pradėjome eiti į mokyklą, įsidarbinome naujame darbe ar persikėlėme gyventi į kitą miestą, kur daug kas nauja ir nepažįstama. Autorės nuomone, tokiais momentais visada lengviau, jeigu šalia yra užtikrintas ir patikimas žmogus, kuris gerai pažįsta aplinką ir gali maloniai bei autoritetingai mus nukreipti viena ar kita linkme. Tai padeda mums labiau atsipalaiduoti ir pilnavertiškiau išgyventi naujas, nepažįstamas situacijas, negu būnant nuolatinėje budrumo-nesaugumo būsenoje, kuri dažniausiai mus užvaldo, kai gyvenime yra daug nežinomųjų. Marcy Axness teigimu, mažam vaikui visas jo gyvenimas yra nauja situacija. Todėl vienas iš saugumo garantų, kas leidžia vaikui atsipalaiduoti kasdienoje, yra žinoma bei nuspėjama rutina arba kitaip tariant aiškus ritmas, kurį autorė prilygina širdies plakimui. Marcy Axness nuomone, būtent pastovus ir vaikui žinomas ritmas, o taip pat ir suaugusiojo, kuriuo galima pasikliauti, autoritetas suteikia vaikui saugumą ir galimybę gyventi miegančioje sąmonėje, kas yra pirmo septynmečio pagrindas. Autorė yra įsitikinusi, kad vaikams turi būti sudarytos sąlygos nesąmoningai ir visa savo širdimi išgyventi dienos patirtis, nesijaudinant ir negalvojant apie tai, kas bus toliau ir kam jie turi būti pasiruošę. Deja, šiuolaikiniame pasaulyje net maži vaikai jau yra itin sumanūs ir budrūs, gerai žinantys viską, kas vyksta jų gyvenime. Šitaip atsitinka dėl to, kad suaugę žmonės pabudina vaikus iš miegančios sąmonės jau nuo pat mažo amžiaus įtraukdami juos į demokratinius šeimos politikos formavimo reikalus, siūlydami vaikams nesibaigiančio srauto pasirinkimus ir nuolat perdėtai jiems viską aiškindami. Tačiau detaliau apie tai rašysiu kitame šio darbo skyriuje, kalbėdama apie sunkumus, kuriuos mes kaip suaugę patiriame nustatydami vaikams ribas. Tuo tarpu minėdama ritmą, kaip jis yra susijęs su ribomis, galiu drąsiai konstatuoti, kad ritmas Valdorfo darželyje yra tarsi išoriniai suaugusių ir vaikų buvimo kontūrai, t. y. analogas riboms, kurių rėmuose mes visi veikiamo.

SUAUGUSIO ŽMOGAUS PATENKINTUMAS, NETOBULUMO PRIĖMIMAS IR NETINKAMO VAIKŲ ELGESIO STABDYMAS

Ritmas, mano nuomone, nėra vienintelė ribų nustatymo apraška Valdorfo darželiuose. Dirbama su vaikais ir svečiuodamasi kituose Valdorfo darželiuose aš taip pat aiškiai išgyvenau ribas, kurios brėžiamos siekiant sustabdyti netinkamą vaikų elgesį, pvz. kai vaikai mušasi, įžeidinėja, laužo daiktus, kelia grėsmę savo ar kitų saugumui. Praktikoje tai galima daryti keletu būdu: kartais pakanka nukreipti vaiką, pasiūlant kitą žaidimo/veikimo alternatyvą, tačiau kartais prireikia fiziškai sustabdyti vaiką, aiškiai įvardinant, kad taip daryti negalima arba nesaugu. Būna ir tokių situacijų, kai susijaudinusi vaikui reikia daugiau laiko nurimti. Tokiais atvejais, auklėtojos dažniausiai pasisodina vaiką šalia arba ant kelių ir leidžia jam išbūti tiek kiek reikės, kol jo viduje kylantys jausmai nurims ar pasikeis.

Rinkdama medžiagą šio darbo rašymui aš apklausiau savo ilgametę mokytą Iris Johansson⁴, kaip jos manymu ribos turėtų būti nustatomos dirbant su vaikais darželyje. Kalbėdama apie vaikus, kurie savo elgesiu trikdo kitų vaikų žaidimą, Iris minėjo, kad tokie vaikai turėtų būti sustabdomi maloniai ir mylinčiai, skiriant jiems asmeninį dėmesį be bausmių taikymo. Svarbu, kad suaugęs nepultų auklėti ir kontroliuoti, bet mokėtų klausytis ir jeigu reikia sustabdyti vaiką, pasiūlydamas alternatyvą. Iris nuomone, vaikams, kurių elgesys yra netinkamas, reikia padėti atsisukti į save ir reikalui esant iškrauti tai, kas jų viduje yra susipainioję. Tai gali būti padaroma suteikiant tokiems vaikams galimybę besąlygiškai pasėdėti šalia arba ant kelių, kad jausdamiesi patogiai suaugusiojo globoje jie galėtų atgauti pusiausvyrą.

Iris nuomone, dažnu atveju suaugę situacijose, kai vaikai elgiasi netinkamai, ieško neginčijamos vienos teisybės, kas iš esmės yra ydinga. Iris pataria elgtis priešingai, nesistengti būti absoliučiai teisingais, tačiau mokytis priimti neteisybę, kurią vaikai išgyvena, kaip tikrovę, ir mokytis vaikus, kad būtent tai ir yra gyvenimas. Iris nuomone, teisybė kaip tokia gyvenime neegzistuoja, o neteisybė prilygsta emociniam palyginimui tarp to, kaip turėtų ir norėtųsi, kad būtų, ir to, kaip yra realybėje. Taigi, Iris siūlo nesudaryti vaikams klaidingo įspūdžio, kad realybė yra geresnė negu ji yra iš tikrųjų. Tuo pačiu svarbu, kad suaugę gebėtų būti vaikams išoriniu saugumu, tol kol pačių vaikų viduje susiformuos savisaugos mechanizmai, įspėjantys juos iš vidaus apie galimas grėsmes. Be to, Iris ragina sustabdyti vaikus, kai jie mano turintys galią kontroliuoti realybę, nes tokios galios, Iris

⁴ Iris Johansson yra moteris autistė, gimusi Švedijoje, knygų „Kitokia vaikystė“ ir „Kitoks gyvenimas“ autorė, komunikacijos konsultantė, socialinė pedagogė, turinti ilgametę darbo patirtį tiek darbe su vaikais, tiek ir konsultuojant pedagogus bei tėvus. Iris ilgus metus buvo besikuriančios Vilniaus Valdorfo mokyklos konsultantė. Lietuvos Valdorfo mokytojų vedė mokymus „Ateities mokykla“, vadinamojo pirminio darbo grupėse nuolat moko žmones komunikacijos meno.

nuomone, nei vaikai, nei mes suaugę neturime. Todėl vaikams reikia leisti reaguoti, išsikrauti ir viską iš naujo permastyti bei įvertinti tol, kol jie savo viduje pasidarys patenkinti. Tuo momentu suaugęs turi būti šalia, kad galėtų pajauti patenkintumą savo vidumi.

Iris tiki, kad kiekvienas vaikas yra autonomiškas ir turi gebėjimą būti patenkintas savo viduje. Tam, kad visa tai veiktų, darželyje turi būti struktūra, kuri yra vaikams pažįstama ir saugi, o taip pat suaugę žmonės, kurie geba būti patenkinti. Į vaikų žaidimą ir veiklas suaugę turėtų kištis kaip galima rečiau, nebent kyla pavojus vaikų gyvybei ar saugumui. Visa kitą laiką, suaugęs gali stebėti vaikų žaidimą bei jų tarpusavio santykius ir leisti vaikams laisvai būti. Dirbant vaikų grupėse, Iris taip pat siūlo suaugusiems kreipti dėmesį tik į tuos vaikus, kurių elgesys yra sutrikęs, o visus kitus palikti natūraliai funkcionuoti.

Dirbdama darželyje pastebėjau, kad kartais aš pati imu save vertinti kaip blogą ar neprofesionalią auklėtoją, kai vaikai mano grupėje elgiasi netinkamai, pvz. labai triukšmauja, rėkauja, siautėja ar mušasi. Būna ir taip, kad savo viduje išgyvenu ir tam tikrą socialinį spaudimą, kokia turėtų būti teisinga auklėtoja arba nerimą, ką aplinkiniai apie mane pagalvos, kas pastūmėja mane prikurti dar daugiau įvairiausių ribų ir taisyklių, kurios kartais yra visai nebūtinės. Iris Johansson aiškina, kad darželiuose vaikams turėtų būti leidžiama būti tokiems, kokie jie yra iš tikrųjų, ir vystytis savo unikaliu būdu, o tai gali būti užtikrinta, jeigu mes, kaip suaugę, nesistengsime būtų geresni negu esame ir nesieksime savo gerumo įrodymų per tai kaip veikia mūsų prižiūrimi vaikai.

Savo paskaitose ir darbo grupėse, Iris Johansson nuolat kalba apie gyvenimo netobulumą ir moko žmones atsisukti į savo vidų ir suprasti, kad gyvenimo netobulumas yra būtina sąlyga egzistuoti viskam, kas gyva, kas kvėpuoja, auga. Iris teigia, kad gyvybė egzistuoja dėl to, kad viskas yra pakankamai gerai ir joks gyvas padaras nėra tobulas. Kiekvienas, kas tai bebūtų – augalas, medis, žolės stiebelis, gyvūnas ar žmogus yra unikalūs, priklausantis atskiroms rūšims, šeimų grupėms. Iris visada akcentuoja, kad gyvenimo prasmė yra gyventi ir mūsų vertė yra netobulume, kuris iš esmės reiškia mūsų unikalumą, o tai galioja kiekvienam vaikui. Todėl suaugę kiekvieną vaiką turėtų sutikti kaip atskirą individą.

Kalbėdama apie suaugusių, šiuo atveju pedagogų darbą, jų netobulumą, daromas klaidas, Iris akcentuoja, kad svarbiausia, jog suaugę veiktų kaip „Mes“, bendruomenė, kuri suvokia, kad gyventi šį gyvenimą yra svarbiausia ir kad paties gyvenimo vertė yra besąlygiškai mums duota, todėl neturėtų būti apkrauta įvairiomis sąlygomis. Tuo pačiu vaikai turi būti užtikrinti, kad niekas negali atimti jų vertės gyvenime. Kai visa tai suprantame, Iris nuomone, mes kaip suaugę galime ieškoti sprendimų savo trūkumams pašalinti ir suvokti tokius trūkumus kaip patirties mokyklą. Mes galime reflektuoti, dalintis tarpusavyje apie tai kaip išsprendėme vienas ar kitas problemas. Tuomet ir vaikai, kuriuos tėvai patiki darželio auklėtojų priežiūrai, jausis saugūs.

Klausantis Iris Johansson pasakojimo mano, kaip suaugusio žmogaus, kaip auklėtojos, viduje kažkas atsipalaiduoja, ir leidžia būti su vaikais nesibaiminant klaidų ar netobulumo, tuo pačiu priimant vaikus tokius, kokie jie yra, be vertinimo ar smerkimo, net kai jų elgesys būna akivaizdžiai nepriimtinas visuomenės požiūriu. Jeigu man nekyla spaudimas ar įtampa iš vidaus, aš pastebiu, kad gebu išlikti saugi ir tvirta emociškai jautriose situacijose ir suteikti vaikams, kurie tuo metu yra pasimetę savo viduje, išorinį saugumą, kas, mano nuomone, ir simbolizuoja ribas apie kurias kalba Iris.

SUAUGUSIO ŽMOGAUS RIBOS

Taigi, aukščiau aprašiau kaip ribos Valdorfo darželyje nustatomos aiškaus ritmo formavimo bei laikymosi pagrindu, o taip pat stabdant netinkamą vaikų elgesį. Galiausiai norėčiau paliesti ribų temą tuo aspektu, kaip jos pasireiškia per tai, kiek pats suaugęs žmogus suvokia, gerbia ir saugo savo ribas. Tikiu, kad suaugusio žmogaus gebėjimas gerbti savo ribas, didele dalimi formuoja ir vaiko supratimą apie jo paties bei kitų žmonių ribas. Dirbant auklėtoja teko stebėti, kaip viena keturmetė mergaitė atsisveikindama su mama ar ją sutikusi vakare taip stipriai apkabindavo mamą per kaklą, kad imdavo fiziškai smaugti, arba taip stipriai spausdavo mamos nosį savo veidu, kad mama patirdavo akivaizdų diskomfortą, tačiau dukros nesustabdydavo. Pastebėjau, kad toji mergaitė darželyje su auklėtojomis elgdavosi panašiai (pvz. galėdavo staiga pribėgti prie auklėtojos iš nugaros pusės ir stipriai apkabinus rankomis smaugti kaklą arba nesustabdomai savo kūnu eiti tiesiai į vaikus ar auklėtojas, nors kitiems tai nepatiko). Kai auklėtoja šią keturmetę sustabdydavo, sakydama aiškiai „ne“, mergaitei tai buvo sunkiai suprantama. Atrodydavo, kad tokioje situacijoje ji jaučiasi atstumta, nusivylusi. Pokalbyje su mama, pastaroji pripažino, kad jai fiziškai nemalonus jos dukros elgesys, tačiau ji nenori jos atstumti. Kai mes pasidalinome, kad ši mergaitė panašiai elgiasi ir su kitais vaikais bei auklėtojomis grupėje, mamai tapo labiau suprantama, kad jos dukros nemalonaus elgesio sustabdymas būtų vertingas visų pirma pačiai mergaitei mokantis gerbti kito žmogaus ribas. Nuo to laiko, bendradarbiaujant su tėvais, keturmetės elgesys ėmė keistis.

Taigi, aš manau, jeigu suaugęs žmogus jaučia savo ribas ir nebijo jų ginti bei parodyti, tuomet vaikas iš tokio suaugusiojo gali mokytis kito žmogaus ribų pajautimo. Tuo tarpu, jeigu suaugęs žmogus nejaučia savo ribų, tokioje aplinkoje vaikai ne tik, kad negali mokytis apie ribas, bet tam tikros situacijos jiems gali būti net nesaugios.

Prisiminus savo darbo darželyje pirmuosius metus, aš galiu pripažinti, kad nelabai paisiau savo asmeninių ribų. Man rūpėjo būti gera auklėtoja, patikti vaikams, atsižvelgti į kiekvieno iš jų asmeninius poreikius, „apšokinėti“, padėti, priglausti, jei reikia panešioti ir pan. Turėjau įsivaizdavimą, kad mano buvimas šalia turi teikti vaikams kuo daugiau malonių jausmų, kad juos

nukreipti viena ar kita norima linkme turiu tik per draugiškumą, o ne vadovavimą. Mano fizinė ir emocinė sveikata, nuovargis man buvo paskutinėje vietoje. Tik bėgant laikui, kai pradėjau jausti stiprius skausmus stuburo srityje, kurie galiausiai nebeleido man fiziškai nešioti vaikų, kai pastebėjau, kad esu tiek išsekusi, kad nebeturiu jėgų net kalbėti, ėmiau pažinti savo asmenines ribas. Manau, kad buvimas auklėtoja mane labiausiai to ir išmokė – savo ribų pajautimo. Palaipsniui ėmiau nebijoti vaikų nepasitenkinimo dėl mano priimamų vienokių ar kitokių sprendimų, pradėjau suvokti, ką reiškia būti mylinčiu autoritetu.

Dabar būdama darželyje su vaikais, aš dažnai savęs klausiau – o kur yra mano riba? Pavyzdžiui, ar toks triukšmas grupėje man kaip žmogui jau yra per didelis ar ne? Ar tai, kad vaikas taip aukštai įlipo į medį man kelia baimę ar ne? Kada aš būdama su vaikais jaučiuosi saugiai, o kada jau nebe? Ar mano kūnas šiuo metu išgyvena nerimą ir baimę? Kada man jau yra nepakeliamai sunku būti grupėje su vaikais ir kada mano asmeninės ribos jau yra peržengtos? Ar jaučiuosi pakankamai pailsėjusi ir sveika, kad galėčiau matyti situacijas ir kokybiškai pasirūpinti vaikais? Visi šie klausimai man padeda suvokti savo asmenines ribas ir saugiai veikti.

Nepaisant to, reikia pripažinti, kad kartais atsitinka taip, kad apie savo ribų peržengimą ar nepaisymą suprantu tik vėliau, ne tuo momentu, kai ribos buvo vienaip ar kitaip sutrikdytos. Neretai to rezultate jaučiu didesnę nuovargį ar nerimą kūne. Bet kokių atvejų, mano nuomone, dirbant su vaikais tai, kas visada padeda, yra nuolatinė savi stebėseną ir savi refleksija. Ne veltui Valdorfo pedagogikoje didelis dėmesys skiriamas pedagogų kolegijoms, kurios vyksta kiekvieną savaitę. Jų metu galima dalintis su kolegomis apie tai, kas darbe su vaikais kelia iššūkius ir kas galėtų būti pagalba.

Daug vertingos informacijos darbui su savimi, mano nuomone, galime rasti psichiatrės Gabrielės Germanavičienės⁵ knygoje „Dėmesinga tėvystė“. Kiek tai susiję su ribomis tėvystėje Gabrielė Germanavičienė teigia, kad įsisąmonindami savo ribas mes išmokstame save saugoti ir tausoti, o gebėdami pasirūpinti savimi ir savo ribomis padidiname galimybes rūpintis kitais. Jeigu norime gerbti kito ribas, pirmiausia turime išmokti gerbti savąsias⁶. Būtent tinkamų ribų išgyvenimas, šios psichiatrės nuomone, mums teikia ramybės ir jaukumo, o tai susideda iš švelnių apkabinimų, tinkamos dienos tvarkės, tvarkingų namų ir pan. Visa tai gelbsti nuo realaus ar įsivaizduojamo chaoso, padeda nurimti ir geriau jaustis. Savo knygoje Gabrielė Germanavičienė kalba apie tai, kad mes, suaugusieji, dažniausiai galime tokią ramybę ir jaukumą patys sau suteikti, bet vaikams, ypač mažiems, tas raminančias ribas gali suteikti tėvai. Todėl tam tikros ribos, atsižvelgiant į vaiko poreikius, labai reikalingos. O kad saugios ribos netaptų kankinančiais apribojimais, svarbu puoselėti

⁵ Gabrielė Germanavičienė yra keturių vaikų mama, gydytoja, psichiatrė, dėmesingo įsisąmoninimo tėvystėje mokytoja, savo praktikoje taikanti ir antroposofinės medicinos žinias.

⁶ Gabrielė Germanavičienė „Dėmesinga tėvystė“ 153 psl.

gyvą ir jautrų santykį ir mylintį gerumą – kaip savanaudiškumo ir prievartos priešnuodį. Nors Gabrielės Germanavičienės knygoje kalbama apie tėvų-vaikų santykius, tačiau be abejonės, visa tai galima pritaikyti ir darbui su vaikais darželyje.

Taigi, aukščiau šiame darbe aprašiau, kaip ribos yra suprantamos ir formuojamos pagal Valdorfo pedagogiką, o taip pat kaip jos, mano nuomone, pasireiškia praktikoje Valdorfo darželyje, o toliau norėčiau detaliau apžvelgti tai, kas mums, kaip suaugusiems, dažniausiai trukdo nustatyti ribas vaikams ir kaip sėkmingai jas nubrėžti tuo pačiu suteikiant galimybę vaikams laisvai vystytis.

IŠORINĖS IR VIDINĖS RIBOS

Prieš pradėdant rašyti šį darbą man labai įsiminė vienos psichologės ir psichoterapeutės, Paramos vaikams centro įkūrėjos Aušros Kurienės duotas interviu radijo laidoje „Čia ir dabar“, kur ši psichologė kalbėjo apie ribų sąvoką ir jų nustatymą vaikams⁷. Minėtoje radijo laidoje Aušra Kurienė ribas apibrėžė kaip išorines matomas arba vidines nematomas linijas, kurias peržengus, pažeidus įvyksta tam tikros pasekmės, dažniausiai nemalonios pažeidėjui. Psichologės nuomone, galvojant apie ribų nustatymą, šiuolaikiniame vaikų auginime vyksta daug maišaties ir susipainiojimo ir vienas iš tokio susipainiojimo aspektų yra tai, kad ribos yra supainiojamos su kontrole. Nors ribos gali tarnauti kontroliuojant vaikų elgesį, bet tas, psichologės teigimu, iš esmės pažeidžia pačių ribų esmę. Aušra Kurienė yra įsitikinusi, kad ribos turėtų būti nustatomos praktiškai vieninteliu tikslu, tai yra vaikų saugumo tikslu, o saugumas gali būti labai įvairiapusis. Jis gali būti fizinis, socialinis, psichologinis, ekonominis ir pan. Pavyzdžiui, fizinis saugumas reiškia, kad mes neleidžiame dvimečiui vaikui žaisti su peiliu, nes tokiu būdu jis gali susižeisti. Socialinis saugumas suprantamas kaip gebėjimas adaptuotis ir gyventi visuomenėje. Kitaip tariant, tai tam tikros socialinio elgesio nuostatos, kuriomis vadovaujantis mes veikiame sociume. Jeigu vaikas keikiasi, mušasi ar negražiai kalba, tai ilgainiui jam pačiam asmeniškai tampa nesaugu, nes tokiu būdu elgdamasis jis praranda arba neišsaugo santykio su aplinkiniais.

Duotame interviu psichologė Aušra Kurienė teigia, kad vidinės ribos atsiranda natūraliai ir išauga iš išorinių ribų. Jeigu vaikas augdamas supranta, kad išorinių ribų, kurias nustato suaugęs, laikymasis yra jo interesas (pavyzdžiui, nesimušiu, nes vaikai tokiu atveju su manim nedraugauja), tuomet pats ribų nustatymo tikslas iš esmės yra pasiektas. Be to, tokiais atvejais yra didelė tikimybė, kad vaikas ribų laikysis.

⁷ Žr. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000295635/cia-ir-dabar-psichologe-ausra-kuriene-daug-maisaties-kas-auginant-vaikus-yra-ribos-o-kas-noras-kad-jie-netrukdytu>

Galvojant apie ikimokyklinio amžiaus vaikus, matomai jų vidinės ribos dar tik pradeda formuotis, bet Aušros Kurienės mintys apie tai, kokią įtaką išorinės ribos daro vaiko vidinių ribų formavimuisi, padeda labiau suprasti ribų nustatymo svarbą vaikams.

Kaip tam tikros suaugusiųjų diktuojamos taisyklės ir ribos integruojasi į vaiko valią viename iš straipsnių⁸, patalpintų virtualioje Valdorfo bibliotekoje, dalinosi Siuzana Vėber (Susan Weber)⁹, kuri daugiau kaip dvidešimt metų dirba Valdorfo ikimokyklinio ugdymo srityje. Remdamasi Budapešto mieste įsikūrusio Piklerio instituto požiūriu, Siuzana Vėber teigia, kad vaikams reikia suaugusiųjų ne tik dėl pasirūpinimo jų pagrindiniais poreikiais, bet ir dėl to, kad vaikai mokosi iš suaugusiųjų, kurie jiems rodo tinkamą pavyzdį.

Pasak Siuzanos Vėber, mūsų gyvenime ir aplinkoje gausu lūkesčių bei taisyklių. Vaikai su taisyklėmis susiduria tiek darželyje tiek įvairiose žaidimų grupėse bei šeimoje. Mes galime suskaičiuoti daugiau kaip 20 taisyklių, kurių vaikai turi laikytis valgydami duoną ir sviestą. Jei tiek jų yra atliekant vieną užduotį, akivaizdu, kad vaikas turi išmokti šimtus ar tūkstančius taisyklių.

Siuzanos Vėber teigimu, socializacija – tai socialinių normų ar standartų, kurių išmokstama arba kuriuos perima aplinka, internalizavimo procesas. Šios "normos" tampa gerai socializuoto individo vidinių savybių dalimi. Gerai socializuotas asmuo laikosi taisyklių ne todėl, kad bijo bausmės, o todėl, kad tai yra jo dalis. Šis procesas prasideda nuo gimimo.

Straipsnyje Siuzana Vėber pasakoja, kad vaikas ateina į pasaulį nežinodamas visų jį supančių socialinių lūkesčių. Jis pradeda savo patirtį darydamas tik tai, ką nori. Kai vaikas tampa vyresnis, aplinkiniai suaugusieji pradeda jam sakyti (žodžiais ar veiksmais), kad tam tikras veiksmas yra neleistinas. Tai vaikui kelia įtampą ir gali tapti jo konfliktų šaltiniu. Laikui bėgant vaikas pradeda suprasti taisyklės ar lūkesčio prasmę ir fiziškai sugeba jos laikytis, tačiau vis tiek daro tik tai, ką nori. Tėvai arba globėjai gali reaguoti į tokį vaiko elgesį įvairiais būdais: supratimu, nusivylimu, nuosekliu ribų nustatymu, atlaidumu ir pan.

Siuzana Vėber akcentuoja, kad vaikas turi išmokti įtvirtinti savo valią. Kai vaikas ugdo savo valią, kartais tai būna malonu, o kartais nemalonu. Stiprios valios ugdymas turi įtakos gebėjimui paklusti taisyklėms. Svarbu ir tai, kiek laisvės suteikiame vaikui išreikšti savo valią. Siuzana Vėber tiki, kad vaikas turėtų išmokti socialinių taisyklių ir prie jų prisitaikyti santykiuose su suaugusiaisiais ir kitais vaikais, kartu gindamas savo norus.

⁸ <https://www.waldorflibrary.org/journals/15-gateways/142-springsummer-2007-issue-52-connections-with-the-pickler-institute?fbclid=IwAR28KskcCD2WBNKVELzfrqKQ8JNjGDYphJFskUERT924yb25HVFmJ4pyHTQ>

⁹ Siuzana Vėber (Susan Weber) vadovavo ir dėstė Valdorfo ankstyvosios vaikystės mokytojų rengimo programoje šeimos centre Sophia's Hearth ir Antiocho universitete. Ji yra pripažinta kaip pirmaujanti lektorė ir rašytoja Valdorfo ankstyvojo vaikų ugdymo srityje. Ji skaitė paskaitas tarptautiniu mastu, pastaruoju metu - Goetheanume Dornache, Šveicarijoje, ir Spring Valley.

Vaikas tęsia savo raidą socializacijos kelyje, laikydamasis suprastos taisyklės, kai šalia yra auklėtoja. Tačiau, kai auklėtoja išeina iš kambario, net jei šalia yra kitas suaugusysis, vaikas grįžta prie savo norimo elgesio. Po šio etapo ateina laikas, kai vaikas laikosi taisyklės net tada, kai auklėtojos nėra šalia. Kitaip tariant, laikui bėgant vaikas taisyklę integruoja į savo valią, o tai leidžia atsikratyti ankstesnio įtampos jausmo. Dabar vaikas taisyklę išgyvena kaip savo vidinių normų dalį ir gali net kitiems (pavyzdžiui, jaunesniems broliams ir seserims) pasakyti šią taisyklę.

Nors cituodama Siuzana Vėber aš daug kur vartoju žodį taisyklės, bet manau, jas galima traktuoti kaip analogiją riboms, kurių vaikas palaipsniui išmoksta laikytis integruodamas jas į savo valią. Iš tiesų dirbdama darželyje ne vienerius metus aš stebiu, kaip kai kurie vyresni vaikai puikiai pažįsta tam tikras taisykles ir ribas, saugo jas, neretai tuo netgi didžiuodamiesi, ir esant reikalui primena apie jas arba pasako mažesniems grupės draugams.

Klausydama psichologės, psichoterapeutės Aušros Kurienės interviu ir skaitydama jos knygą „Kaip užauginti žmogų“ aš atkreipiau dėmesį, kad būdai kaip yra nustatomos ribos skirtingo amžiaus vaikams, skiriasi. Aušros Kurienės nuomone, jei kalbame apie dvimetį vaiką, šiuo laikotarpiu būtina nubrėžti aiškias ribas, kas yra saugu ir ko daryti negalima. Knygoje „Kaip užauginti žmogų“, rašoma, kad vaikui būtina pasakyti „ramiai, trumpai ir aiškiai, paprastais vaikui suprantamais žodžiais“¹⁰. Pavyzdžiui, „Elektros lizdo liesti negalima, nes tai labai pavojinga“, „negalima žaisti su peiliu, nes jis aštrus ir gali susižeisti“.

Tuo tarpu, jei turime santykį su vyresniu vaiku, kuris, pavyzdžiui, vadina mus negražiais žodžiais, tai tokiam vaikui pasakymas – daugiau taip su manim nekalbėk – Aušros Kurienės nuomone, gali nieko nereikšti, jeigu vaikas tuo metu kitaip nemoka. Tačiau, jeigu kartu su vyresniu vaiku mes pradėsime tyrinėti, kas atsitinka, kai jis su kitais žmonėmis kalba tokiais žodžiais, pvz. kad toks elgesys griauna draugiškus santykius ir tai nėra naudinga visų pirma jam pačiam, tuomet galima tikėtis, kad laikui bėgant vaikas savo vidumi pasirinktą kitokį elgesio būdą¹¹. Būtent taip ir formuojasi vaiko vidinės ribos dėka išorinių, kai vaikas ima suprasti, kas jam yra gerai nuo tų išorinių ribų, ne tik tai, kas jį varžo.

Kartais atsitinka ir taip, kad vaikui peržengus ribą kyla pavojus, kad suaugęs peržengs ribą taip pat, pavyzdžiui, aprėks vaiką. Aušra Kurienė tai įvardina, kaip nesaugiu atsaku iš suaugusiojo, ką vyresniam vaikui taip pat galima paaiškinti, kaip ribų peržengimo pasekmę, ir kas, šios psichologės nuomone, tam tikra prasme taip pat sureguliuoja santykius.

Galvojant apie mažus vaikus darželyje, neretai tokie vaikai yra linkę tikrinti ribas, kartodami kažką, ką mes, kaip auklėtojos, neleidžiame jiems daryti, pvz. mėtyti medines kaladėles į kitų vaikų

¹⁰ Aušra Kurienė „Kaip užauginti žmogų. Mintys iš vaikų psichologo smėlio dėžės“ 55 psl.

¹¹ Žr. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000295635/cia-ir-dabar-psichologe-ausra-kuriene-daug-maisaties-kas-uginant-vaikus-yra-ribos-o-kas-noras-kad-jie-netrukdytu>

žaidimo erdvę. Tokiu atveju, jei vaikas yra dvimetis ar trimetis, Aušra Kurienė siūlo kuo mažiau moralizuoti ir aiškinti vaikui apie tai, ką jis daro netinkamai. Būtina tiesiog aiškiai fiziškai sustabdyti vaiką ar pernešti jį į kitą vietą, jei reikia paimti iš jo daiktą, kuris kelia grėsmę jam ar kitiems, tuo pačiu trumpai pasakant vaikui, kad tai ką jis daro yra nesaugu. Kuo mažesnis vaikas tuo labiau jis supranta situaciją iš suaugusio kūno kalbos, žvilgsnio, mimikos. Be to, Aušros Kurienės teigimu, mažam vaikui yra gyvybiškai svarbus santykis su suaugusiu, todėl jis gali noriai veikti suaugusiojo nubrėžiamose ribose. Kartais netinkamas elgesys gali kartotis, bet tai neretai būna dėl mažų vaikų patiriamo smagumo tikrinant ribas.

SUAUGUSIO ŽMOGAUS PASITIKĖJIMAS

Turiu pripažinti, kad augindama savo sūnų ar vos tik pradėjusi dirbti darželyje kaip auklėtoja aš buvau linkusi mažiems vaikams daug aiškinti ar net savotiškai pasiteisinti, kodėl aš draudžiu daryti vieną ar kitą dalyką. Tikriausiai taip vyko dėl to, kad aš bijodavau vaikų reakcijos (pvz. stipraus verkimo, isterijos, pasipriešinimo) į jiems nustatomas ribas, norėjau būti gera auklėtoja ir jiems patikti, o tuo pačiu nepasitikėjau savimi ir savo priimamais sprendimais, kad tai, ką aš sakau ar darau yra iš tiesų neišvengiamai reikalinga ir teisinga. Apie tai, iš kur kartais kyla suaugusiojo nepasitikėjimas brėžiant ribas vaikams labai įdomiai rašo Marcy Axness savo knygoje „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“. Marcy Axness teigia, kad praktikoje ji dažnai susiduria su tėvais, kurie išgyvena stiprų vidinį pasipriešinimą ir nesaugumą bei nedrįsta būti autoritetingi savo vaikų atžvilgiu, kai jiems reikia nubrėžti ribas ar priimti tam tikrus sprendimus. Knygos autorė pastebėjo, kad tokiais atvejais tėvų viduje pasąmoningai kyla šabloninės nuostatos ir įsitikinimai iš jų pačių vaikystės, kad „Aš nesu vertas, kad manęs klausytų“ arba „Aš negaliu daryti įtakos savo pasauliui“. Kitaip tariant tėvai nepasitiki savo gebėjimu vadovauti, būti lyderiais savo vaikams ir tuomet jie nejučiomis pradeda naudoti ankstesnės kultūros diktuojamas tėvystės nuostatas, kurios yra paremtos prievarta, manipuliacija prieš vaikus, jų nuteikinėjimu, gėdinimu ir pan.¹²

Nors knygos autorė kalba apie tėvų-vaikų santykius, tačiau analogiją galime taikyti ir darbui su vaikais darželyje. Dirbdama darželyje aš pastebėjau, kaip kai kurios auklėtojos, tame tarpe ir aš pati, yra linkusios labai detalčiai aiškinti vaikams, kodėl yra reikalaujama laikytis tam tikrų ribų ar disciplinos. Marcy Axness mano, kad perdėtas aiškinimas vaikams beveik visada yra susijęs su tiesos ar įsitikinimo stoka suaugusiojo kalboje. Todėl ji siūlo visada prieš ką nors sakant vaikui pasitikrinti, kodėl mes norime tai pasakyti: ar tai, ką sakome, kyla iš mūsų išminties ar iš nerimo? Ar tai ką mes norim pasakyti ateina iš tos vietos, kur mes iš tiesų žinome, ar iš baimės? Jeigu tai ateina iš tikro

¹² Marcy Axness „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“, 258 psl.

žinojimo ir įsitikinimo mūsų viduje, tuomet vaikas, autorės teigimu, dažniausiai priims tai harmoningai. Puikus tai iliustruojantis pavyzdys yra saugos diržų užsisegimas vaikams keliaujant automobilyje. Dažniausiai tėvų viduje saugos diržų užsisegimas automobilyje yra nediskutuotinas ir privalomas veiksmas. Kai vaikai tai jaučia, jiems nekyla vidinio konflikto dėl tokio tėvų reikalavimo. Bet jeigu kažkas ką norime pasakyti vaikui, ateina iš nesaugumo ar nerimo, Marcy Axness nuomone, geriau susilaikyti ir nieko nesakyti. Žinoma, tai nereiškia, kad tokiais atvejais mūsų kaip suaugusių žmonių nesaugumas ar nerimas kažkur dingsta, tačiau tokiu būdu mes galime mokytis savi disciplinos, t. y. perdirbti jausmus, kurių išraiška gali paveikti vaiką.

Viena iš naujesnių prisirišimo neurobiologijos išvadų yra ta, kad tai, ką mes sakome, yra daug mažiau svarbu nei tai, kas mes esame¹³, o tai reiškia, kad mūsų vidinio gyvenimo procesų (jausmų ir impulsų) įvaldymas yra tai, kas vaikui daro didžiausią įspūdį, o ne pačių procesų turinys. Tuo pačiu, tai leidžia daryti išvadą, kad ne mūsų tobulumas, o mūsų siekis daro stipriausią įtaką vaikui¹⁴. Šiuo atveju, pasitvirtina ir aukščiau cituoti Iris Johansson žodžiai apie tai, kad netobulumas yra būtina vystymosi sąlyga, todėl svarbu nebijoti savo klaidų ir mokytis iš jų.

Dirbdama su vaikais darželyje aš papuolu į įvairiausius santykius ir neretai patiriu visokius jausmus (tai gali būti pyktis, liūdesys, nusivylimas, susierzinimas, neviltis ir pan.), ypač tais atvejais, kai reikia nustatyti ribas, o vaikai jų nenori laikytis. Mane labiausiai džiugina, kai stebėdama save ar vėliau apgalvojusi tam tikrą emociškai jautrią situaciją aš suprantu, kodėl man kilo vieni ar kiti jausmai, tuomet turiu galimybę detaliau savo viduje tai panagrinėti. Toks vidinis darbas man padeda ateityje susidūrus su panašiomis situacijomis iš anksto apčiuopti, kas man kelia nerimą ir kartais išvengti tokių auto-pilotinių reakcijų, kai mano kūnas nevaldomai reaguoja vienu iš trijų būdu – bėk, slėpkis arba ginkis.

Neretai esant intensyviai santykiui su vaiku tuo momentu net negaliu sau įvardinti koks jausmas dominuoja. Pavyzdžiui, vyksta ryto ratas, kurio metu žaidžiame vaidmenų žaidimą ir vienas iš vaikų žaidime nori būti nykštuku, o ne voveryte. Vaikas garsiai rėkia, pyksta, tranko kojomis į žemę, kalba įvairiausiais nemandagiais žodžiais. Aš kaip auklėtoja žinau, kad tas vaikas jau buvo nykštuku praeitą kartą, o dabar to vaidmens laukia kitas vaikas, jaučiuosi visus vaidmenis paskirsčiusi sąžiningai, todėl savo viduje imu vertinti to rėkiančio vaiko elgesį kaip neteisingą, nesąžiningą, savanaudišką, kaip griauinantį mano visą sugalvotą ryto rato žaidimą, viduje ima kilti jausmai, noriu, kad tas vaikas galiausiai liautųsi rėkęs. Tęsiantis situacijai nejučiomis įsijungiu su tuo vaiku į jausmų žaidimą, imu konkuruoti dėl jo ir savo poreikių svarbos ir priklausomai nuo mano viduje kylančių jausmų pobūdžio galiu tapti arba baudėju (pvz. nubausti vaiką, sakydama, kad jis šiandieną apskritai

¹³ Marcy Axness „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“, 258 psl.

¹⁴ Marcy Axness „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“, 259 psl.

negali žaisti rato žaidimo) arba auka (pvz. imti moralizuoti, kaip visada jis elgiasi netinkamai ir kaip mane tai liūdina), o kartais ir gynėju, kai pavyzdžiui situacija kyla tarp vaiko ir mano kolegės. Visa tai suprantu tik vėliau, kai jau būnu atsitraukusi, nebe jausmų įkarštyje. Tuomet galiu savęs paklausti, kas mano viduje paskatino mane konkuruoti su vaiku, galbūt turėjau kokių lūkesčių ar jaučiau kokią grėsmę? Tokia savianalizė padeda tobulėti ir ateityje panašiose situacijose galimai pasielgti kiek kitaip.

Rašant šį darbą man buvo be galo įdomu galvoti ir skaityti apie priežastis, kurios lemia suaugusių negebėjimą nustatyti vaikams ribas. Marcy Axness knygoje išdėstytos mintys apie mūsų, kaip suaugusiųjų nepasitikėjimą savimi, kylantį iš vaikystės, privertė susimastyti, kiek daug iš tiesų neužtikrintumo tai sukelia mūsų viduje nukreipiant vaikus tam tikra linkme ar ribojant jų elgesį.

Psichologė Aušra Kurienė savo interviu radijo laidoje „Čia ir dabar“ palietė šią temą dar kitu kampu. Aušra Kurienė kalbėjo apie tai, kad daugelis šiuolaikinių tėvų buvo auginami labai griežtai, siekiant paklusnumo, supainiojus ribas su kontrole. Patrauklus vaikas buvo tas, kuris netrukdo, nelenda, „nedrąsko“ akių, nesukelia visuomenėje problemų. Šitaip augę tėvai, Aušros Kurienės nuomone, nori daugiau laisvės savo vaikams. Be to, laisvės savo vaikams troškimas kyla iš šiuo metu taip populiarių demokratijos ir humanistinių teorijų, kur akcentuojamas santykis į žmogų. Tėvams vis labiau norisi domėtis savo vaikais, būti draugiškesniems jų atžvilgiu, jiems apskritai darosi įdomūs vaikai. Ir tuomet, minėtos psichologės teigimu, ateina baimė vaikams kažko neleisti, priimamas sprendimas auginti juos be draudimų. Prie viso šito, dar paskaitoma literatūra, kad vaikams galima leisti viską ir viso to rezultate įvyksta susipainiojimas, kas yra tas demokratiškas vaikų auginimas, ar jame apskritai yra ribos? Psichologė Aušros Kurienės nuomone, demokratiškam vaikų auginime, yra ribos, tačiau jos turi būti uždedamos žmogišku, draugišku būdu, o ne per bausmę, gąsdinimą ar emocinį šantažą. Aušra Kurienė yra įsitikinusi, kad vaikai iš baimės, kaip ir iš meilės tėvams, gali padaryti labai daug dalykų, bet nei iš vieno nei iš kito jie neišmoksta meilės ir pagarbos sau.

SUAUGUSIO ŽMOGAUS AUTORITETAS

Iš tiesų, nagrinėjant ribų nustatymo temą vaikams, neretai iškyla klausimų apie bausmes, rėkimą ant vaikų. Aušra Kurienė teigia, kad balso pakėlimas kartais padeda ir vaikas atleis tą riktelėjimą, jeigu tu pats kaip suaugęs jį sau atleisi, tačiau jeigu rėkaujama dažnai, visais klausimais, vargu ar tai padarys didelį poveikį. Gali būti kad rėkimas padės tiek, kad suaugęs niekada nesužinos ką tas vaikas padarė negero. Aušros Kurienės nuomone, bausmė, baime paremta riba labai moko vaikus slapto elgesio. Pavyzdžiui, trimetis gali slapta kažką daryti, nes jam uždėta tokia riba, kad kai

tėtis pyksta negalima daryti, o kai tėtis nemato, nepyksta galima daryti ir tokių ribų brėžime, nėra nieko apie vaiko saugumą. Todėl tam, kad vaikai išgirstų, svarbu būti jiems autoritetais.

„Autoritetas yra ne tas, kurio bijo, kuris turi sunkų kumštį ar skardų balsą. Tikras autoritetas padeda, supranta, daug gali, daug žino, yra drąsus, daug sunkumų įveikia ir gali daug išmokyti, jis geba padėti, apsaugoti, apginti“¹⁵. Problema yra tame, kad mes kaip suaugę kartais nemokame arba nedrįstame būti vaikams autoritetais, o neretai ir patiems vaikams suteikiame autoriteto statusą tarsi vaikas būtų suaugęs žmogus. Marcy Axness savo knygoje „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“ dalinasi patirtimi, kad buvo laikas, kai ji tikėjo, kad duoti savo vaikams daug pasirinkimų dienos eigoje (pvz. kokias kelnes šiandien mautis, mėlynas ar rudas, ką valgysim pusryčiams, košę ar dribsnius, kokius pagardus rinksimės mėlynės ar bananus, kokios spalvos dubenėliuose ir pan.), juos įgalina ir padeda jaustis labiau įsitraukusiais į savo dienos planavimą bei stiprina jų pasitikėjimą savimi. Tačiau vėliau ji pastebėjo, kad tai yra laisvės ir pasirinkimai, kurie nėra tinkami vaikų amžiui ir kad tokiu būdu vaikai yra per anksti įtraukiami į suaugusių gyvenimą („adultifying“). Kai mes įtraukiame vaikus į nesibaigiančius pasirinkimus arba nuolat jiems kažką aiškiname, teisinamės, deramės, ar savo pokalbius su vaikais pradedame tokio pobūdžio sakiniais, kaip pavyzdžiui, „ar nemanai, kad atėjo laikas apsivilkti pižamą ir eiti miegoti?“, mes sumenkiname savo kaip suaugusiųjų autoritetą vaikų atžvilgiu¹⁶. Marcy Axness tiki, kad bendravimas su vaikais tokiu būdu iš esmės padaro juos atsakingus už bendro sprendimo priėmimą, o tokio pobūdžio atsakomybė ir įtakos lygis iš esmės kelia vaikams stiprų nerimą, nors savo viduje jie negeba suprasti viso to priežasties. Nerimas ir nesaugumas („Mama iš tiesų nežino, kas po ko turi vykti...“) perorientuoja vaikų biochemiją ir neurofiziologiją į apsaugą vietoj įprasto koncentravimosi į augimą. Be to, maži vaikai, kaip jau buvo minėta šio darbo pradžioje, pirmiausia ir daugiausia mokosi per pamėgdžiojimą, todėl ilgos derybos ir debatai su vaikais greitai išmoko juos šioje srityje būti pranašesniais už savo tėvus. Knygos autorė vadina tai užburtu ratu: kuo daugiau suaugęs žmogus leidžia vaikui suvokti, kad jis dalyvauja svarbių sprendimų priėmime, tuo mažiau pasitikėjimo vaikas turi suaugusiuoju ir tuo nesaugesnis jis jaučiasi, o tuo pačiu tampa labiau kontroliuojantis.

Kitas šalutinis efektas, kuris, Marcy Axness nuomone, kyla kai vaikams suteikiame daugybę pasirinkimų ir įsitraukiame su jais į nesibaigiančias diskusijas, yra per anksti pažadintas vaiko savojo "aš" jausmas (savimonė) ir per anksti sutelktas vaiko dėmesys į tai, kas jam patinka ar nepatinka. Taigi, šiuo atveju turime kitą ironišką situaciją – mes kaip suaugę siekiame, kad mūsų vaikai užaugtų dosnūs, dėmesingi kitiems ir ne tokie materialistai, tačiau visa ši protinė veikla, nukreipta į pageidavimus, skatina vaikuose visiškai priešingus dalykus.

¹⁵ Aušra Kurienė „Kaip užauginti žmogų. Mintys iš vaikų psichologo smėlio dėžės“ 46 psl.

¹⁶ Marcy Axness „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“, 257 psl.

Marcy Axness teigimu, vaikai natūraliai nori įtikti suaugusiems, su kuriais jie jaučia ryšį ir vaikas, kuris dėl tokio klastingo nesaugumo tapo itin valdingas ir reiklus, desperatiškai (nors ir nesąmoningai) nenori taip elgtis. Vietoje to vaikas trokšta, kad suaugęs būtų rami mylinti autoritetinga asmenybė, į kurią jis gali žvelgti, kuria gali pasikliauti ir džiaugsmingai sekti. Iš tiesų angliskas žodis "disciplina" (discipline) yra susijęs su žodžiu "mokinys" (disciple), t. y. "džiaugsmingas sekėjas"¹⁷. Taigi, savo knygoje Marcy Axness kreipiasi į suaugusius ragindama nebijoti ir stiprinti savo gebėjimus išlikti ramiais mylinčiais autoritetais, nes tuomet vaikai atsipalaiduoja ir su džiaugsmu seka paskui jus, o drausmė nebebūna tokia problema, kaip yra daugelyje šeimų.

KODĖL RIBŲ NUSTATYMAS TAMPA TOKS SUDĖTINGAS?

Mano nuomone, suaugusiojo autoriteto svarba sėkmingai nustatant ribas vaikams yra neabejotina, nes jau iš praktikos pastebėjau, kad vaikai žymiai lengviau seka suaugusiuoju, kuriuo jie pasitiki. Daug apie suaugusiojo autoritetą rašo Michaelis Winterhoffas (Michael Winterhoff) knygoje „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“. Michaelis Winterhoffas yra vaikų ir jaunimo psichiatras ir psichoterapeutas, dviejų vaikų tėvas. Savo knygoje jis nagrinėja kodėl taip nutinka, kad šiuolaikiniai vaikai ima valdyti tėvus, nepripažįsta jokių elgesio normų ir ribų, ko rezultate vėliau užaugus tokie vaikai nesugeba įveikti sunkumų, nenori imtis jokio darbo ir yra neatsparūs stresui. Įdomu tai, kad šis psichiatras didelį dėmesį knygoje skiria vaiko psichikos raidai ir atsižvelgdamas į tai įvardina pagrindinius vaiko poreikius skirtinguose amžiaus tarpsniuose, o taip pat kalba apie tėvų dažniausiai daromas klaidas ir elgesio trūkumus, kurie trukdo bręsti vaikų psichikai. Kiek tai susiję su ribų tema, pagrindinė mintis, kuri man atrodo svarbi šioje knygoje yra tai, kad vaikai turi teisę būti vaikais, o suaugusieji privalo norėti būti suaugę, o šiandienos pasaulyje neretai nutinka taip, kad vaikus mes imame laikyti sau lygiais mažaisiais suaugėliais, nepaisant to, kad jų psichika visiškai nėra tam pasiruošusi, ir tokiu būdu nežmoniškai juos vargina.

Didelę dalį savo knygos Michaelis Winterhoffas skiria tėvų, pedagogų dažniausiai daromų klaidų santykiuose su vaikais aprašymui ir toliau šiame darbe aš norėčiau tai trumpai pacituoti, nes manyčiau, kad šios klaidos dažniausiai pasireiškia nustatant vaikams ribas.

Pirmiausia psichiatras kalba apie ydingus partneriškus santykius tarp suaugusiųjų ir vaikų, „kai vaikas ir suaugęs atsiduria viename lygyje ir žiūri vienas kitam į akis, nei vienas, nei kitas negalėdamas nurodyti krypties“¹⁸. Psichiatro nuomone, partneriški santykiai su vaiku šiandien tapo ant tiek įprasti, kad praktiškai nebeliko šeimų, kuriose būtų bendraujama ne pagal partnerystės

¹⁷ Marcy Axness „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“, 258 psl.

¹⁸ Michael Winterhoff „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“, 77 psl.

nuostatas. Vadovaujantis jomis, vaikui daug kas aiškinama, jis laikomas lygiu suaugusiems ir įtraukiamas į visas jų gyvenimo realijas. Michaelio Winterhoffo nuomone, partneriškai auginami vaikai nebepatiria laimės būti intuityviai vedami per vaikystę tėvų, auklėtojų, mokytojų.

Antrąjį santykių sutrikimo tipą Michaelis Winterhoffas įvardija kaip projekciją, kai tėvai ar kiti suaugę žmonės ima išimtinai paklusti vaikams. Šiuo atveju kaip pavyzdį knygos autorius pateikia pedagogus, patenkančius į projekcinius santykius, kai beveik visada stengiamasi tik kuo geriau patenkinti vaiko poreikius, atžvelgiama tik į vaiko įgeidžius ir vengiama bet kokių konfliktų su juo. Pasak M. Winterhoffo, vaikų darželio auklėtojas taip pat gali atsidurti tokioje santykių fazėje, kai tikisi iš vaiko gauti tą meilės ir pripažinimo kiekį, kurio jam pagailėjo visuomenė, jis projektuoja save į vaiką ir veikia vadovaudamasis principu „aš gaunu trokštamą meilę iš vaikų“¹⁹. Projekcijų atveju įvyksta apsikeitimas galiomis, t. y. suaugusysis stoja į žemesnę poziciją, palyginti su vaiku, jis jaučia emocinę stoką, o vaikas staiga tampa atsakingas už to trūkumo patenkinimą. Toks emocinis vaiko išnaudojimas, psichiatro Michaelio Winterhoffo nuomone, lemia vaiko narcisistinį savęs pervertinimą ir stabdo jo psichikos raidą²⁰.

Galiausiai, man vienas iš įdomiausių ir tikriausiai labiausiai užmaskuotų santykių sutrikimo tipų, aprašomų Michaelio Winterhoffo knygoje, yra simbiozė, kuri įvardijama kaip tėvų ir vaiko psichikos susiliejimas. Dėl psichikos susiliejimo suaugęs žmogus nebegali atskirti savęs ir vaiko, jis ima jausti už vaiką, galvoti už jį ir net veikti. Žmogui vystantis natūraliai tai yra tarpsnis, išgyvenamas per pirmuosius dešimt mėnesių, kai mamą su vaiku sieja natūralus simbiotinis ryšys, nes tik ji tuo metu gali žinoti, kada, ko ir kiek vaikas valgys. Nuo dešimto mėnesio būtina atskirti vaikui priklausančias psichinės veiklos sritis ir leisti jam normaliai vystytis. Jei tai nepadaroma, vaikai imami traktuoti kaip tėvų nuosavo kūno dalys. Gyvenime tėvų-vaikų santykiuose tai gali reikšti per tai, pavyzdžiui, kad tėvai leidžiasi būti naudojami kaip daiktai (mama nereaguoja į tai, kad vaikas kandžioja, žnaibosi ar laipioja ant jos) arba kad yra pateisinamas ir nelaikomas tyčiniu net ir labai problemiškas vaiko elgesys. Michaelis Winterhoffas savo knygoje aiškina, kad mes juk įprastai nemąstome apie savo kūno dalis, tiesiog jas turime. Dėl simbiotinio sutrikimo suaugusieji ima nebesuvokti vaiko, jis nebelaikomas savarankiška būtybe, o tuo tarpu vaikui dėl autentiškumo trūkumo nesiformuoja neuronas „žmogus“ ir tokie vaikai praranda galimybę patirti, kad žmonės elgiasi kitaip nei daiktai, kad ant jų neleistina kada užsimančius laiptoti, juos stumdyti ar žaloti. Toks vaikas įsivaizduoja esąs vienas pasaulyje ir gali viską valdyti savaip, nes jis nesusiduria su svarbia patirtimi, kad žmogaus elgesys skiriasi nuo daiktų savybių²¹.

¹⁹ Michael Winterhoff „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“, 97 psl.

²⁰ Michael Winterhoff „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“, 106 psl.

²¹ Michael Winterhoff „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“, 116 psl.

Skaitydama Michaelio Winterhoffo knygą, aš supratau kaip svarbu suvokti save kaip atskirą asmenybę nuo vaiko. Būna situacijų, kai aš save pagaunu turinčią išankstinį žinojimą ko vaikas nori, ką jaučia, ko jam konkrečiu metu reikia ir tuomet imuosi veiksmų iš savo vidinio vertinimo tarsi tai ir būtų tiesa. Bet juk iš tiesų tai yra tik mano vertinimas, kuris nebūtinai atitinka tikrovę. Tokiais atvejais riba tarp manęs ir vaiko tarsi išnyksta ir vaikas tampa mano dalimi, o tai manau ir yra simbiozė, į kurią aš dažniausiai papuldavau, o būna, kad ir dabar papuolu santykiuose su savo vaiku, o kartais net ir darželio vaikais. Kas man padeda atskirti save nuo vaiko, manau, tai visų pirma savęs, savojo „aš“ suvokimas, pajautimas, o taip pat kartais aš mėginu įsivaizduoti ir patį vaiką, pavyzdžiui, dvidešimties metų amžiaus, kaip norėčiau ar linkėčiau, kad jis atrodytų, kokius gebėjimus jis turi užauginti savyje, kad galėtų pakelti nusivylimą, palaikyti ryšius su kitais žmonėmis, galiausiai, kad galėtų suvokti save, pasaulį bei savo vietą jame.

PEDAGOGŲ IR TĖVŲ BENDRADARBIAVIMAS

Šio darbo pabaigai norėčiau pasidalinti vienos labiausiai studijų metu mane sužavėjusios lektorės Luizos de Forest (Louise de Forest)²² įžvalgomis apie vaikų discipliną ir ribas. Visą Luizos de Forest straipsnį šia tema galima rasti virtualioje Waldorfo bibliotekoje²³, o šiame darbe aš pacituosiu tai, kas man pasirodė svarbu ribų temoje.

Iš tiesų, mes galime skaityti daug literatūros, klausyti įvairiausių paskaitų, prisirinkti visokių įrankių kaip sėkmingai veikti santykiuose su vaikais nustatant ribas, tačiau ne visada, kaip teigia psichologė Aušra Kurienė, daugiau yra geriau. Mano nuomone, svarbu suvokti save ir kas mums patiems santykiuose su konkrečiu vaiku labiausiai veikia. Šiuo aspektu man labai įsiminė Luizos de Forest mintis apie tai, kad ši epocha, kurioje mes visi dabar gyvename vadinama sąmoningos sielos amžiumi, o tai reiškia, kad šiais laikais mes, kaip individai, nebesame linkę patikėti kieno nors kito žodžiu. Tik individualiai klausinėdami ir stengdamiesi savo pačių pastangomis galime ką nors iš tiesų sužinoti. Todėl Luiza de Forest savo praktikoje organizuodavo patyriminius savo darželio grupės tėvų susirinkimus įvairiausiomis temomis, kurių tikslas buvo padėti tėvams atrasti tai, ką jie jau žino, ir leisti jiems atskleisti savo sveiką protą bei išmintį. Luiza de Forest tiki, kad kiekviename iš mūsų slypi vidinis žinojimas kaip mes turime elgtis, tik reikia sudaryti galimybes jį atverti.

²² Daugelį metų dirbusi vaikų darželio auklėtoja, dabar Luiza yra Rudolfo Štainerio mokyklos Manhatane ankstyvosios vaikystės programų pedagoginė direktorė. Luiza yra WEKAN valdybos narė, viena iš Šiaurės Amerikos atstovų Tarptautinėje ankstyvosios vaikystės asociacijoje ir aktyviai dalyvauja mentorystės ir mokytojų rengimo veikloje Jungtinėje Amerikos Valstijose ir ispaniškai kalbančiose šalyse.

²³ Žr. <https://waldorflibrary.org/journals/15-gateways/135-springsummer-2007-issue-52-meetings-with-parents-on-the-topic-of-discipline>

Savo straipsnyje Luiza šiek tiek dalinasi apie minėtų susirinkimų pobūdį ir tikslus, teigdama, kad tikrai sėkmingas grupės tėvų susirinkimas yra toks, kuriam įpusėjus ji gali tyliai išeiti pro duris net nepastebėta. Luizos de Forest nuomone, reikia vengti tokių susirinkimų, kai tėvai išeina galvodami, kad su savo vaikais padarė viską blogai, todėl jos tikslas buvo, kad iš susirinkimų tėvai išeitų pasitikėdami savimi kaip tėvais ir didžiuodamiesi visais gerais dalykais, kuriuos jie padarė dėl savo vaikų. Vakaraus susirinkę tėvai neretai jausdavosi pavargę, todėl Luiza de Forest stengdavosi tėvų susitikimus daryti dinamiškus, meniškus ir smagius, kad visi išeitų iš jų atgaivinti kartu praleisto laiko.

Straipsnį apie discipliną ir ribas Luiza pradeda nuo to, kad nėra sunkesnio iššūkio, su kuriuo šiandien susiduria tėvai, nei ribų nustatymas ir vykdymas, ribų kūrimas ir laikymasis bei vaikų auklėjimas su meile. Daugelis tėvų, manydami, kad jų pačių tėvai buvo pernelyg griežti, suteikia savo vaikams laisvę. Kiti, žinodami, kad jų vaikai yra kūrybingos, šviesios būtybės, seka jų pavyzdžiu, nes mano, kad priešingu atveju būtų pažeista vaiko laisvė ir kūrybiškumas. Dar kiti tėvai, per dieną su vaikais praleidžiantys mažai laiko, nenori, kad per tą trumpą laiką, kurį jie praleidžia kartu, kiltų nemalonumų, todėl vengia bet kokių konfliktų su vaikais. Visos šios situacijos, Luizos teigimu, yra nesveikos vaikui ir tėvams.

Luiza taip pat kaip ir Marcy Axness ar Michaelis Winterhoffas teigia, kad mažas vaikas instinktyviai tikisi vadovavimo, o kai jo nesulaukia, jis yra linkęs jaustis nesaugus ir išsigandęs. Augti be vadovavimo, be ribų dažnai reiškia būti paliktam vienam ir blaškytis pasaulyje, kurio vaikas nėra pakankamai patyręs, kad suprastų. Luizos teigimu, nuolatinis suaugusiųjų klausinėjimas, konsultavimasis su vaiku apie tai, ko jis nori, ne tik glumina, bet ir gali išugdyti egoistą, nepasirengusį jo laukiančiam pasauliui žmogų. Daugelis tėvų mano, kad pasirinkimai stiprina vaiką, tačiau yra priešingai – per daug pasirinkimų gali vaiką sužlugdyti.

Savo praktikoje aš dažnai stebiu, kaip tėvai klausinėja savo vaikų įvairiausių klausimų, pavyzdžiui ar vaikas šiandien eis į darželį ar ne, ar vakare atėjus pasiimti vaiko, jis kelias namo ar kur kitur, o gal dar nori pabūti grupėje ir pan. Jau nekalbu apie smulkesnius rūbų, maisto pasirinkimus, o jeigu dar vaikas pradeda verksti, puola į isteriją ar mušasi – kaip sunku tėvams tokiais atvejais išlikti ramiais, mylinčiais ir tuo pačiu tvirtais bei autoritetingais savo sprendimuose žmonėmis. Luiza de Forest teigia visada skubanti patikinti tėvus, kad būti mokytoju yra daug lengviau nei būti tėvu. Aiškiai, tvirtai ir nuosekliai vadovaudamos grupei, auklėtojos tai daro kiekvieną dieną, todėl gali daug kuo pasidalyti su tėvais. Be to, tėvams gali būti naudingas auklėtojos objektyvumas. Tuo tarpu tėvai auklėtojoms taip pat gali duoti daug vertingų pastebėjimų, nes jie yra labai arti savo vaikų. Todėl tėvų vakarai ir susirinkimai, Luizos nuomone, yra labai skatintini, nes jie gali tapti forumu, kuriame

tėvai gali gauti palaikymą, juose vyksta dalinimasis idėjomis, klausimais ir mintimis, o tuo pačiu ir kuriama grupės tėvų bendruomenė.

Prieš rengdama susitikimą su tėvais apie vaikų ribas ir discipliną, Luiza de Forest pripažino, kad ilgai galvojo: kaip mes, kaip auklėtojos, galime nagrinėti su tėvais tokią sudėtingą ir asmenišką temą kaip drausmė? Ar galime pateikti savo mintis taip, kad suteiktume kitiems galimybę giliau suprasti? Ar galime įkvėpti supratimą, kuriuo tėvai galėtų vadovautis esant daugybei situacijų su savo vaikais?

Savo straipsnyje Luiza de Forest dalinasi keliais praktiniais-patyriminiais pratimais, kuriuos jie atliko susitikimuose su savo grupės tėvais. Kaip matysite iš toliau pateikto jų aprašymo, jų eigoje tėvai patys patyrė kas yra ribos, kaip jos veikia ir kas yra svarbu ribų taikyme. Manau tokie praktiniai-patyriminiai pratimai labiausiai veikia šiuolaikinį žmogų, nes žinojimas atėjęs per savo kūną, savo patirtį yra daug stipresnis nei nuleistas iš viršaus ar tiesiog išgirstas kaip teorija iš kitų lūpų.

Taigi, Luiza de Forest dalinasi, kad susitikimą su tėvais pradeda nuo to, kad paprašoma tėvų pasiskirstyti poromis, išskiriant šeimos narius į skirtingas poras (geriausia tai daryti mokslo metų eigoje, kai tėvai jau pažįsta vienas kitą ir jaučiasi gerai). Pati auklėtoja turi pasirinkti partnerį ir tada tėvams parodoma, kaip atlikti tam tikrą imtynių formą. Taip, teisingai, imtynės! Stovėdami vienas priešais kitą, mes su partneriu sudedame priešais save dešines kojas, šonais prisiliedami, ir susikimbame rankomis delnu į delną. Žaidimo tikslas – judėti taip, kad kitas asmuo būtų išvestas iš pusiausvyros ir privalėtų pajudinti savo dešinę koją. Kairė koja gali judėti, tačiau rankos ir dešinė koja visada turi liestis. Tai nėra agresyvios ar greitos imtynės, priešingai, kiekvienas lėtai seka subtilų kito rankų spaudimą. Pirmiausia vienas asmuo imasi iniciatyvos, spaudžia abiem rankomis ir lenkiasi pirmyn arba atgal, aukštyn arba žemyn, kad išvestų kitą iš pusiausvyros. Kai tik vienas iš partnerių pajunta, kad praranda pusiausvyrą, tada jis perima iniciatyvą ir, spausdamas abiem rankomis, bando priversti kitą prarasti pusiausvyrą, naudodamas tokio pat pobūdžio judesius. Ir taip toliau, klausydami rankomis ir pakaitomis vadovaudami arba sekdami, kaip to reikalauja kiekvieno iš partnerių pusiausvyros pojūtis. Galima pritūpti ir pasisukti nuo vieno šono ant kito, tik tiek, kad dešinės kojos visada būtų nejudrios. Luiza rekomenduoja prieš tai išbandyti šį pratimą namuose su šeima, kad suprastume, kaip jis veikia. Parodžius, kaip tai daryti, poros dalyvauja imtynėse 5-10 minučių, tada keičiasi partneriais ir vėl daro tai apie 5 minutes. Luizos teigimu, paprastai tai sukelia daug juoko, žmonės užima daug keistų padėčių, ir būna labai smagu. Kai baigiasi pratimas, susėdame ratu ir auklėtoja paklausia, kokia tėvams buvo ši patirtis.

Tikėdama, kad didelę disciplinos dalį sudaro atidus, budrus klausymasis, Luiza de Forest tėvų klausia, ar jie sugebėjo "išgirsti" kito žmogaus ketinimus ir fiziškai suprasti, kas vadovauja. Kokia buvo patirtis, kai nebuvo aišku, kas vadovauja? Koks buvo jausmas, kai rankos nesulaukė

pasipriešinimo? O jei kito prisilietimas buvo pernelyg stiprus? Ar galėjo tėvai save išgirsti? Ar gali įvardyti, kas privertė juos prarasti pusiausvyrą? Luizos de Forest teigimu, pokalbis ir tėvų atradimai yra patys įdomiausi; greitai jie padaro išvadą, kad nesulaukę pasipriešinimo jie praranda pusiausvyrą, o per didelis pasipriešinimas verčia juos jaustis bejėgiais. Gaudami dviprasmiškas žinutes iš savo imtynių partnerio, tėvai jaučiasi labai nesaugūs ir nusivylę. Tuomet Luiza kalba apie šias patirtis drausmės, ribų kontekste, ir būtent per šiuos atradimus tėvai patys prieina prie išvados, kad susitikimas su pasipriešinimu padeda atrasti, kur jie yra; kad aiškus bendravimas ir nuoseklumas suteikia saugumo ir t.t. Žaisdami tėvai taip pat gali suvokti, koks yra jų pačių stilius, nes pastebi, kada jie užgožia savo partnerį arba traukiasi nuo jo. Prisilietimas prie savo stilių yra dar vienas įdomus pokalbis.

Kitas pratimas, kurio metu būtų galima atsakyti tėvams į klausimą apie drausmę ir ribas, tai yra paklausti jų, koks pirmas žodis jiems ateina į galvą išgirdus žodį "drausmė" arba „ribos“. Savo susitikimų su tėvais metu, Luiza de Forest užrašo tai, ką tėvai sako, nekomentuodama (dažnai tėvai, Luizos teigimu, net patys nustemba dėl to, kas išsprūsta iš jų lūpų!). Tada paprašo jų susiskirstyti į grupes po tris ar keturis žmones (vėlgi stengiamasi, kad tos pačios šeimos nariai būtų skirtingose grupėse) ir prisiminti žmogų, kurį jie pažinojo, kai buvo gana jauni, iki septynerių metų. Luiza rekomenduoja nesirinkti tėvų, tai gali būti bet koks kitas šeimos narys, pavyzdžiui, dėdė ar senelis, ir tai turėtų būti žmogus, su kuriuo jie jautėsi visiškai laisvi ir ištikimi sau. Paprašoma, kad tėvai apibūdintų šį asmenį vienas kitam, daugiau dėmesio skirdami to asmens savybėms ir mažiau santykiams, kokie jie buvo su tuo žmogumi. Kiekvienas asmuo turi maždaug penkias minutes kalbėti. Luiza teigia, kad nedalyvauja šiose grupėse, bet būna kambaryje ir eina nuo vienos grupės prie kitos, padėdama tėvams laikytis temos. Luiza yra įsitikinusi, kad tai puikus būdas tėvams susipažinti ir kurti klasės bendruomenę. Kai kiekvienas asmuo pasisako, visi vėl susėda į ratą ir Luiza paprašo papasakoti apie tai, kas buvo bendra žmonių iš mūsų praeities pasidalinimuose. Luizos de Forest teigimu, kiekvieną kartą, kai tai darydavo, komentarai būdavo tie patys: tai yra žmogus, kuris turi laiko vaikui, kuris apskritai yra tylus ir niekada nepamokslauja, nemoralizuoja, kuris myli vaiką be jokių paslėptų motyvų bei priima jį tokį, koks jis yra. Labai dažnai tai būna seneliai arba vyresni kaimynai, ir neretai žmonės pamini, kad būdami vaikai su šiuo žmogumi darydavo įvairiausius dalykus: kepdavo sausainius, eidavo žvejoti, vaikščiodavo po mišką, siuvinėdavo ir pan. Po to, kai tėvai pasisako, Luiza jų paklausia, ar šios visų paminėtos savybės jiems vis dar svarbios dabar, kai jie jau yra suaugę? Kaip šios savybės gyvena juose kaip tėvuose? Luizos teigimu, tai visada sukelia įdomią diskusiją tarp tėvų, ypač kai ji perskaito jų žodžius, susijusius su žodžiu "drausmė" arba „ribos“. Diskutuojant pamažu atrandamas supratimas apie ribas kaip apie vidinį nusiteikimą ir išorinių poelgių apraišką. Taip pat galima kalbėti apie savo pačių santykį su drausme. Luiza

pripažįsta, kad dažnai dalinasi su tėvais savo pačios kovomis su savi-disciplina, paminėdama nuostabią pamoką, kurią jai davė jos jauniausias sūnus. Šios istorijos aš necituosiu, ją galima rasti Luizos de Forest straipsnyje²⁴.

Pabaigai norėčiau pasidalinti Luizos de Forest straipsnyje aprašytu vaizdiniu apie ribas, kuris, jos teigimu, jai labai padeda tiek namuose, tiek dirbant su vaikais. Ribos tai kaip būti savo vaikams uola, visada esančia šalia, visada galinčia pasipriešinti, visada tvirta, ramia ir pagrįsta. Arba galima įsivaizduoti ūkininką, kuris periodiškai vaikšto po savo laukus ir daužo tvoros stulpus, norėdamas įsitikinti, ar jais vis dar galima pasikliauti. Mes esame tie tvoros stulpai, o mūsų vaikai juos stumdo, kad išsiaiškintų, ar jais vis dar galima pasitikėti. Ar jie tvirti? Ar galiu atsiremti į šį ir būti saugus? Luizos de Forest nuomone, dažnai mes suaugę susiduriame su sunkumais aiškinantis ribas tarp to, kas mes esame ir kas mus suformavo, bei to, kas yra mūsų vaikai. Luiza de Forest mėgsta paklausti tėvų: "Ką jūsų vaikai prašo jūsų, kad ugdytumėte savyje?" ir tuomet kalba pakrypsta apie tėvystę kaip apie mūsų dėmesingumo, stebėjimo, lankstumo ir gilesnio supratimo mokyklą. Luiza de Forest tiki, kad mūsų užduotis turėtų būti ne tik priimti tėvystę, bet ir paversti ją tėvystės menu.

²⁴ Žr. <https://waldorflibrary.org/journals/15-gateways/135-springsummer-2007-issue-52-meetings-with-parents-on-the-topic-of-discipline>

IŠVADOS

Baigusi savo darbą Luizos de Forest žodžiais, aš galiu tik patvirtinti, kad tiek tėvystėje, tiek buvimui su vaikais darželyje yra reikalingos tos pačios savybės apie kurias savo straipsnyje kalbėjo Luiza, tai ir dėmesingumas, ir mokėjimas stebėti, o taip pat lankstumas bei gilesnis vaiko supratimas. Jei kalbame apie ribas, čia dar būtų galima pridėti kantrybę, nuoseklumą, reikalavimų pastovumą ir aiškumą, gebėjimą laikytis struktūros, o tuo pačiu ir jautrumą, t. y. gebėjimą suprasti vaiko jausmus, emocinius poreikius ir juos atliepti, o kur dar suaugusio pasitikėjimas savimi, užtikrintumas dėl savo priimamų sprendimų, leidimas sau klysti ir mokytis, gebėjimas pasirūpinti savimi, savo poreikiais, savidisciplina ir t.t. Galėčiau vardinti ir vardinti begales skirtingų savybių, kurias mes galime ugdyti savyje, kad santykiyje su vaikais galėtume veikti adekvačiai ir pamokančiai. Kiekvienas iš mūsų turime savo tobulintiną sritį. Svarbu ją atpažinti ir suprasti priežastis, kodėl vienoje ar kitose situacijose pasielgėme ne taip, kaip norėjome. Tuomet galima keistis ir bandyti dar kartą. Per savo darbo darželyje metus aš tikriausiai labiausiai mokiausi to, kaip būti suaugusia vaikams, bet ne tokia, kuri kontroliuoja ar „nuleidžia“ nurodymus iš viršaus, žaisdama galios ar kitus jausmų žaidimus su vaikais, o tokia, kuri stebi, mato ir savo vidumi jaučia, kas tam tikroje situacijoje vaikams ar konkrečiam vaikui būtų geriausia. Tam, kad galėčiau apčiuopti savo viduje tą žinojimą, supratau, kad visų pirma pati turiu būti pailsėjusi, pasirūpinusi savo poreikiais. Man taip pat labai svarbu priimti save net kai suklystu, nesmerkti, suvokti savo ribotumą ir gyvenimo netobulumą. Tai man suteikia jėgų, pasitikėjimo ir noro tobulėti, o taip pat leidžia priimti vaikus su jų trūkumais. Neretai ribų nustatymas auklėtojos darbe pareikalauja daug vidinės stiprybės ir gebėjimo pakelti vaikų pyktį, ašaras, isterijas ar pasipriešinimą. Jei savo vidumi jaučiu, kad elgiuosi tinkamai, galiu vaikus vesti per visą šitą jausmų labirintą ir mokyti priimti tai kaip gyvenimo dalį, kas iš esmės jų nesužaloja, bet priešingai daro juos atsparesnius, tvirtesnius, labiau užtikrintus ir saugesnius. Vaikai mane daug moko, jei tik pati turiu noro ir jėgų mokytis.

Džiaugiuosi, kad pasirinkau rašyti šį darbą ribų tema, nes atradau įdomių minčių apie tai, kokią įtaką mūsų vaikystės patirtys gali daryti mūsų gebėjimui nustatyti vaikams ribas. Be to, dar kartą gavau patvirtinimą, kaip svarbu būti suaugusiu ir leisti vaikui būti vaiku. Rašydama šį darbą turėjau galimybę atidžiai permastyti ir savo patirtis, kaip laikui bėgant keitėsi mano požiūris į ribas. Visa tai užrašius atsirado dar gilesnis užtikrintumas bei supratimas apie save, o taip pat apie ribas, kas yra svarbu ir ko norėčiau dar mokytis.

PANAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos:

1. Danutė Ona Žilienienė „Štainerio pedagogika ir jos pasekėjai“
2. Elizabeta M. Griunelius „Ankstyvosios vaikystės pedagogika“
3. Gabrielė Germanavičienė „Dėmesinga tėvystė. Kaip auginant vaikus užaugti pačiam“
4. Marcy Axness „Parenting of Peace. Raising the next generation of peacemakers“
5. Aušra Kuriene „Kaip užauginti žmogų. Mintys iš vaikų psichologo smėlio dėžės“
6. Michael Winterhoff „Kodėl mūsų vaikai virsta tironais“

Straipsniai iš virtualiosios Valdorfo bibliotekos:

1. Siuzanos Vėber (Susan Weber) straipsnis žr. <https://www.waldorflibrary.org/journals/15-gateways/142-springsummer-2007-issue-52-connections-with-the-pickler-institute?fbclid=IwAR28KskeCD2WBNKVELzfrqKQ8JNjGDYphJFskUERt924yb25HVFmJ4pyHTQ>
2. Luizos de Forest (Louise de Forest) straipsnis žr. <https://www.waldorflibrary.org/journals/15-gateways/135-springsummer-2007-issue-52-meetings-with-parents-on-the-topic-of-discipline>

Kita medžiaga:

1. Radijo laida „Čia ir dabar“, interviu su psichologe, psichoterapeute Aušra Kuriene, tema apie ribas, žr. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000295635/cia-ir-dabar-psichologe-ausra-kuriene-daug-maisaties-kas-auginant-vaikus-yra-ribos-o-kas-noras-kad-jie-netrukdytu>